

ПРИМЉЕНО:	- 8 -06- 2012
ОРГАНИЗЛЕД	Б РО Ј
0603	271/5

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ОБРАЗАЦ 6.

ПРИРОДНО МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију</p> <p>На својој XI седници одржаној 29.03.2012. године, Наставно-научно веће Природно-математичког факултета Универзитета у Новом Саду, именовало је Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације под насловом „Јавно-приватно партнерство у туризму Златиборског региона“.</p>
<p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>др Јован Плавша, редовни професор, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду, Регионална географија, изабран 01.04.2005. године, председник.</p> <p>др Слободан Благојевић, ванредан професор у пензији, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду, Туризам, изабран 01.10.2005. године, ментор.</p> <p>др Божидар Лековић, редовни професор, Економски факултет Суботица, Менаџмент-принципи, методе, модели и функције, Економски факултет, Суботица, 09.04.1996. године, члан.</p> <p>академик Олга др Хацић, редовни професор, Природно-математички факултет, Нови Сад, Менаџмент у туризму, 12.11. 2008. године, члан.</p> <p>др Стеван Станковић, професор емеритус, Географски факултет, Београд, Туристичка географија, 11.03.2009. године, члан.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Кристина (Драгић) Ратковић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 06. фебруар 1977. године, Ужице, Србија.</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив: Географски факултет у Београду, туристичка географија, магистар туристичке географије</p>

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: Кандидаткиња је докторску дисертацију пријавила 2008.године, сагласно тада актуелном Закону о високом образовању у Републици Србији, пошто је претходно завршила магистарске студије на одговарајућем факултету.

5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:
Географски факултет у Београду, Туристички потенцијали Националног парка Тара, туристичка географија, 14. 07. 2003. године.

6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:
Туристичка географија

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Јавно-приватно партнерство у туризму Златиборског региона

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација садржи укупно 324 страна, 120 литературна цитата, 98 табеле, 33 скица, 25 графикана, 5 карата, 26 слика.

Дисертација има укупно 5 глава са 30 поглавља као и Предговор, Уводна разматрања, Закључна разматрања, Биографију и Кључну информацијску документацију.

Рад означавају следеће целине:

1. Уводна разматрања (7 страна)
2. Теорија и пракса партнерства јавног и приватног сектора (20 страна)
3. Услови, могућности и ограничења развоја туристичке дестинације Златиборског региона (65 страна)
4. Савремено стање туристичке дестинације Златиборског региона (72 страна)
5. Стратегија развоја Златиборског региона (48 страна)
6. Пословно партнерство јавног и приватног сектора на туристичкој дестинацији Златиборског региона (80 страна)
7. Закључна разматрања (3 стране)
8. Прилози (14 страна)
9. Литература (9 страна)

У *уводном делу* су дефинисани проблем и предмет истраживања, дефинисани циљеви истраживања, наведене коришћене методе истраживања, постављене полазне научне хипотезе, и истакнут допринос и резултати рада научним сазнањима стручној пракси, и економској политици у развоју туризма Златиборске регије.

Прва глава има уводни карактер, и односи се на опште аспекте јавно приватног партнерства. Дефинисање теоретских и практичних поставки партнерства полазна је основа за разумевање потребе и неопходности овог вида сарадње када је у питању развој туризма у Златиборском региону. Кандидат је указао на историјски развој партнерства, као и на подручја, врсте и планирање партнерства на међународном, регионалном и локалном нивоу.

У *другој глави* кандидат је дао приказ основних фактора развоја туризма региона, и то: ресурсну основу туризма (природни и друштвени ресурси), рецептивни капацитети, саобраћај и комуникације, и организациони фактори, као основне детерминанте развоја туризма. Дефинисане су конкурентске и комплементарне предности дестинације Златиборски регион у односу на домаће и страно туристичко тржиште.

У оквиру *треће главе* кандидат је истражио достигнути степен развоја туризма, и то

обим, динамику и структуру туристичког промета и туристичких производа региона, као и пословање хотелских предузећа региона. Посебан акценат стављен је на испитивање задовољства посетилаца Златиборског региона.

У четвртој глави се истражују стратегијске основе развоја туризма Златиборског региона као туристичке дестинације, и трендови у међународном туристичком промету као глобални фактор туристичког промета у региону.

У петој глави кандидат истражује партнерство јавног и приватног сектора по пословним областима туристичке дестинације Златиборски регион. Дефинисање правног и пословног оквира представља полазну основу сарадње након чега је дата оцена и предлог остварене и могуће сарадње по посебним областима (маркетинга и промоције, образовања и стручне обуке, развоја инфраструктуре, инвестиција и заштите животне средине), као и перспективе партнерства на нивоу дестинације.

У завршном делу рада дата су закључна разматрања у вези са наведеним истраживањем.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У поглављу *Уводна разматрања* указано је на значај партнерства јавног и приватног сектора, као и њихов утицај на развој туризма туристичке дестинације Златиборски регион. Пракса је показала да парцијални приступ, у ком сваки сектор развија и спроводи своје програме без интеракције са другима секторима, не даје оптималне резултате. Ни један сектор самостално не може да се избори са крупним друштвеним, економским и еколошким изазовима.

Изнета је оцена да регија располаже значајним природним и атрактивним туристичким ресурсима и представља занимљиву туристичку дестинацију на тржишту. Кандидат је пошао од тезе да партнерство представља могућност за успешан развој, јер сваки партнер доноси своје квалитете и надлежности, те има одређену улогу у осмишљавању и спровођењу пројеката и активности. Хипотеза по којој партнерству дајемо централно место у реализацији концепта одрживог развоја, јесте да се само свеобухватном сарадњом свих сектора може обезбедити да иницијативе за одрживи развој буду довољно интегрисане, какао би могле да реше и најсложеније проблеме. На основу увида у бројну литературу, идеја о партнерству је препозната као основа најбоље праксе развоја туризма.

У том циљу предмет истраживања у раду је истраживања партнерства јавног и приватног сектора у туризму Златиборског региона, и то путем анализе постојећег стања и могућности за развој туристичке делатности на овом простору, и анализе окружења и фактора релевантних за позиционирање туристичке дестинације на домаћем и иностраном тржишту, и путем анализе инвеституционалних претпоставки јавно приватног партнерства и актуелних проблема у пракси јавно приватних партнерстава у региону, а све у циљу сагледавања могућности и потенцијала за остварење партнерства.

Кандидат је пошао од аксиоматске тезе о регији као хомогеној просторно туристичкој целини, па је у истраживању указао на потенцијале туристичке регије Златиборског региона и реалне могућности њеног развоја, посебно имајући у виду савремени концепт одрживог развоја туризма, кроз сарадњу и партнерство јавног и приватног сектора.

У складу с тим, основни циљ истраживања је да се феномен јавно-приватног партнерства у Златиборском региону научно истражи адекватном применом научне методологије, будући да је област развоја путем јавно приватног партнерства у овом региону мало истражена, а у међувремену је постала веома актуелна и посебно значајна за садашњи и будући развој Републике Србије и конкретне туристичке дестинације Златиборског

региона.

Отуда основна хипотеза гласи: Развој јавно приватног партнерства између јавног и приватног сектора у Златиборском региону, и размена искустава, идеја и капитала између јавног и приватног сектора, предуслов су развоја привреде и туризма Златиборског региона, и остваривање конкурентске предности туристичке дестинације Златиборски регион.

Кандидат је у уводном делу образложио методе рада које ће бити примењене у истраживању, а које су прилагођене појединим поглављима, односно предмету, задацима и циљевима истраживања.

Кандидат такође у уводном делу истиче да ће рад представљати допринос даљем развоју научне мисли о јавно приватном партнерству и регионалном и туристичком развоју по моделу јавно приватног партнерства, и да ће његова употребна вредност бити и то што ће представљати допринос систематизовању постојећих теоријских знања о јавно приватном партнерству у туризму. Рад ће бити значајан и за развојну економску политику Златиборског региона.

Аналогно томе резултати истраживања који се очекују биће садржани у утврђеним и предложеним моделима, мотивима, типовима и облицима јавно-приватног партнерства на туристичкој дестинацији која је предмет истраживања. Резултати истраживања могу бити релевантни за креирање туристичке политике и стратегије развоја туризма и туристичке привреде и за правце развоја Златиборског региона, локални економски развој, као и за носиоце одлучивања друштвеног развоја, и друге кориснике.

У првој глави, *Теорија и пракса партнерства јавног и приватног сектора*, кандидат је показао да прати савремени развој и токове актуелне научне мисли у теорији партнерства, и да је у току са актуелним збивањима у науци о туризму и истраживањима која се у области јавно приватног партнерства обављају у нашој и иностраној научној литератури. У том смислу се осврнуо и на историјски развој овог модела сарадње, анализирајући најраније забележене пројекте засноване на моделу сарадње, а такође и на савремено стање примене овог модела на пројектима широм света, са посебним акцентом на земље Европске уније.

Полазећи од претпоставке да иницијатива за партнерство јавног и приватног сектора може потећи од свих заинтересованих субјеката, укључујући и цивилни сектор, кандидаткиња је посебно истакла да морају постојати одређени услови и опште расположење да се партнерство реализује као најбоље могуће решење одређеног проблема. У том контексту дат је и кратак осврт на правни и пословни оквир неопходан за реализацију модела партнерства, и анализу предности и недостатака овог вида сарадње.

Поделом и дефинисањем различитих модела јавно приватног партнерства кандидаткиња јасно прави разлику између приватизације и партнерства, осврћући се на најзаступљеније облике јавно приватног партнерства у свету. У том циљу од посебног значаја је критички осврт на предности, интересе и значај сваког од учесника у партнерству (јавног, приватног и друштвеног сектора).

У другој глави, *Услови, могућности и ограничења развоја туризма на туристичкој дестинацији Златиборески регион*, разматрају се питања утврђивања и валоризације туристичких вредности регије, геопрометног плојаја и компаративних и кокурентских предности региона. Због тога је знатан део овог поглавља посвећен туристичкој

валоризацији природних и друштвених ресурса размештрних у овом простору, како би се објективно сагледале могућности развоја делатности туризма у привредном развоју регије. Под туристичком валоризацијом аутор исправно подразумева процес научне и стручне оцене вредности природних и друштвених фактора, ресурса, за развој туризма на предметној туристичкој дестинацији. У том смислу је приступила је утврђивању вредности елемената потенцијалне и реалне туристичке понуде на основу објективне процене према утврђеним мерилима, која се заснивају на атрактивностима као туристичким вредностима, продајној и тржишној вредности. Полазећи од тога извршена је инвентаризација и попис ресурса, вредновање и опис ресурса, и туристичко валоризовање – оцена туристичких ресурса регије. При томе су постојећи природни и друштвено-историјски ресурси оцењени као веома значајни, туристима интересантни и привлачни, и да имају реалну туристичку вредност, и могу се економски валоризовати на туристичком тржишту, и са реалном тржишном вредношћу на туристичком тржишту. Сви ресурси за развој туризма систематизовани су на нивоу регије као целине, а такође и на нивоу административних територијаних јединица, односно општина у региону.

Такође, у овом делу рада у детаљно су анализирани карактеристике смештајних капацитета као основне претпоставке развоја делатности туризма, и као најбољи индикатори достигнутог степена развоја. Истражујући рецептивне смештајне капацитете у регији и компарирајући њихову величину, структуру и карактеристике на нивоу целе Србије, као ширег окружења које врши утицај и на развој регије, утврђено је да актуелна понуда ових капацитета износи 15.536 лежајева у основним и комплементарним капацитетима. Регион, према статистици, располаже са приближно 20% категорисаних лежајева у Србији, ако се узме у обзир да је за 2009. годину број категорисаних лежајева на нивоу Србије износио 11.128.815 лежаја. Када се посматра структура смештаја по врстама, евидентно је учешће основних смештајних капацитета са око 54%. Може се сматрати да је структура смештајних капацитета добра, посебно захваљујући чињеници да је последњих неколико година квалитет смештаја у приватним пансионима и сеоским домаћинствима знатно унапређен. Са друге стране, квалитет смештаја у хотелима углавном није на задовољавајућем нивоу туристичког места које је категорисано као туристичко место прве категорије у Републици Србији. У току је процес нове категоризације угоститељских и туристичких објеката, у складу са повишеним критеријумима категоризације европских стандарда, што треба да доведе до повећања нивоа квалитета угоститељских и туристичких услуга у објектима и квалитета укупне туристичке понуде подручја.

На основу анализе постојећих елемената директних туристичких капацитета и елемената туристичко-комуналне инфраструктуре, индиректних туристичко рецептивних капацитета, може се закључити да подручје Златиборског региона располаже како основним елементима туристичке понуде (смештај, исхрана, превоз и друго) тако и „формалним“, „увећаним“ елементима туристичке понуде (забава, разонода, спорт, куповина и друго) потребним за креирање квалитетног туристичког производа. Међутим, већа пажња мора се посветити оним елементима туристичке понуде који се тичу додатног задовољења туриста и очекиване максималне користи, који туристички производ чине модерним и променљивим за посетиоце (на супрот „застарелом“ појму туристичког производа који се састоји само од услуга смештаја и исхране).

Такође, истакнуто је и потреба координације и развоја међусобних хармоничних веза свих елемената туристичке понуде, како би туристички производ дестинације био функционалан и комплетан, и у таквом облику да се може конзумирати од стране потрошача – туристе.

У овом делу рада анализиране су и компаративне и конкурентске предности дестинације Златиборски регион, и то са аспекта њеног положаја у односу на домаће, и у односу на стране конкуренте. У циљу позиционирања дестинације на домаћем туристичком тржишту кандидаткиња је анализирала смештајне капацитете и туристички промет као доминантне индикаторе конкурентског положаја и снага Златиборског региона. Као најдоминантнија конкурентска дестинација у земљи идентификован је Рашки округ, па је његовој детаљнијој анализи посвећена већа пажња.

Анализа кретања и трендова у светском туризму изузетно је значајна приликом дефинисања стратегије развоја туризма, и приоритетних дестинација у оквиру ње. Аутор правилно уочава савремене трендове и њихове карактеристике, као и искоришћавање повољних тенденција, што је од великог значаја ако се зна да би управо то требало би да буде основа за позиционирање Србије као конкурентске дестинације, и појединих дестинација у оквиру Србије, на међународном туристичком тржишту.

На крају овог дела рада, анализирајући одабране елементе конкурентности, аутор износи прецизне закључке који се односе на кључне недостатке конкурентности Златиборског региона као туристичке дестинације. С тим у вези, може се констатовати да је саобраћајна доступност у извесној мери ограничена због лошег квалитета саобраћајница, железничке инфраструктуре и нефункционисања аеродрома. У овај сегмент може се такође убројати и недостатак професионалних туристичких водича специјализованих и обучених за рад у туризму, и њихова правилна и сврсисходна распоређеност на нивоу региона. Затим, културни и антропогени ресурси нису презентовани у довољној мери и на адекватан начин, а томе се могу додати и недовољно функционалан систем организације за заштиту и очување природних и антропогених вредности. Такође, мали је и број специјализованих објеката за продају сувенира, а слаба страна је и постојећа туристичка сигнализација. Уз то, знатан је и број смештајно-угоститељских објеката који не задовољавају потребне стандарде квалитета. С друге стране, позитивно је што је сваким даном све више нових приватних и приватизованих туристичко-смештајних објеката за смештај и исхрану туриста који испуњавају високе стандарде квалитета у туризму.

Осим тога, додатне услуге нису довољно укључене у туристичку понуду, тако да би пословно техничка сарадња хотелског сектора, организатора путовања и путничких агенција, организација за културу, и општинских туристичких организација на том плану морала бити већа. Указано је и на низак ниво диверзификације и специјализације туристичких производа, услуга и активности. Утврђено је такође и да недостају афирмисани и препознатљиви производи - бренд дестинације који треба да омогући специфичан и препознатљив имиџ на туристичком тржишту. Због ових недостатака и ограничења није могуће развити све постојеће облике туризма: пословни, манифестациони, рурални и других на вишем нивоу.

У трећој глави рада анализирано је *Савремено стање туристичке дестинације*, у оквиру чега је дата анализа актуелног стања туризма и туристичке привреде на нивоу региона. Аутор је полазећи од чињенице да задовољство туриста врло често представља главну карику у развоју и унапређењу туристичке дестинације, спровео истраживање на ту тему на територији региона. Главни циљ истраживања је да се покаже колико су туристи задовољни туристичком понудом, те да се тако дође до сазнања да ли су, и у којој мери су њихови захтеви и очекивања испуњени, са једне стране, и колико је, у складу са резултатима, могуће учинити потребне корективне активности, са друге стране, ради побољшања резултата у туристичкој делатности и опстанка дестинације на конкурентском тржишту.

У спроведеном истраживању, метод се заснивао на испитивању туриста и потрошача туристичких услуга путем анкете са три групе питања. У првом делу, питања су везана за опште карактеристике посетилаца, као и начин информисања и доласка у дестинацију. Други део, односи се на перцепцију, односно оцену смештајних и угоститељских услуга дестинације, док је трећи део базиран на вредновање ресурсних капацитета дестинације и индиректних рецептивних капацитета. Истраживање је вршено августа 2010. године на пет локација Златиборског региона, при чему је укупно подељено по 100 анкетних листића на простору сваке локације. Након прегледа правилно и потпуно попуњених листића, у анализу је узето по 60 узорака за сваку дестинацију.

Аутор је сликовито путем великог броја табела и графикана анализирао и презентовао резултате истраживања, а добијени релевантни подаци омогућили су идентификацију адекватних могућих корака које треба предузети за бољи имиџ Златиборског региона и перцепцију дестинације у свести туриста. Спроведено истраживање указује на могућност формирања слике о Златиборском региону, и представља прагматичан и употребљив материјал у циљу развоја и унапређења туристичке привреде на овом простору.

Значајан индикатор достигнутог нивоа развоја туризма Златиборског региона је инострани и домаћи туристички промет. Стога је у оквору овог поглавља истраживан остварени и текући туристички промет, и то његов обим, структура, и динамика, за 2003-2009. годину, за који период је била доступна одговарајућа статистика. Узимајући у обзир неравномеран туристички развој унутар региона, аутор је анализирао поменуте параметре по општинама региона, а такође и збирно за ниво региона. Детаљном анализом обухваћене су промене у туристичком промету у посматраном периоду, са акцентом на позиционираност општина у региону, на нивоу региона, и на нивоу Републике Србије. Са аспекта тржишта, јасно је да развој туризма првенствено зависи од домаћих посетилаца. При томе, постоји велики диспаритет у броју ноћења у општини Чајетина и осталих општина у региону. Евидентно је да Златибор, као кључна дестинација регије, нема улогу генератора пораста броја долазака и ноћења у осталим општинама региона, и да ниједна општина у окружењу не валоризује бенефите које нуди близина овако атрактивне туристичке дестинације. У целој области, па и на Златибору, приметна је стагнација и пад броја ноћења и долазака туриста у посматраном периоду. Као закључак овог дела рада, аутор истиче да је задатак менаџмента туристичке дестинације и туристичких предузећа да перманентно предузимају све потребне мере у циљу побољшања постојећих перформанси.

У циљу јаснијег приказа савременог стања туризма дестинације, аутор је сачинио анализу пословних резултата туристичких предузећа у Златиборском региону у периоду 2006-2010. године. У том смислу изведене оцене и закључци су илустровани већим бројем табела и графикана који показују економски положај и услове пословања у регији. Имајући у виду потенцијалне могућности и амбициозне планове развоја туризма у регији, и постојеће стање, кандидаткиња је утврдила битне проблеме у пословању који указују на пад пословних активности предузећа на нивоу региона.

С обзиром на хетерогеност туристичке тражње, туристичка дестинација и туристичко предузеће креирају низ различитих туристичких производа које нуде тржишту. Аутор је пошао од хипотезе да свака туристичка дестинација треба да испрофилира више специфичних производа по којима ће бити препознатљива и конкурентна на туристичком тржишту. При томе треба имати у виду да, као и сваки други производ, и туристички производ пролази кроз неколико фаза животног циклуса: фазу увођења на тржиште, фазу раста, фазу зрелости и стагнације и на крају фазу пада (или ревитализације). Менаџмент дестинације, односно предузећа, ценом и промоцијом, као и другим маркетиншким

инструментима, делује у појединим фазама тристичког производа, како би у сваком тренутку са успехом управљао његовим пласманом, тј. продајом на тржишту. У овом делу рада аутор се бави и систематизацијом и класификацијом туристичких производа на нивоу региона као носиоца свремене туристичке понуде. Полазећи од богатих природних и антропогених ресурса, а у складу са свременим трендовима у туризму, туристички производи са највећим пословним потенцијалом по мишљењу аутора су производи повезани са коришћењем природних ресурса и екотуризма, здрављем, руралним туризмом, културним туризмом, речним крузингом, као и пословним туризмом, и MICE-ом.

У оквиру ове главе анализира се и проблем стратегије трансформације предузећа у туристичкој привреди регије. Савремени процеси привређивања, које карактеришу глобализација тржишта и нове технологије, афирмисали су нове форме и начине конкуренције. То има одраза на унутрашњу организацију и садржину стратегијског управљања предузећа. Трансформација предузећа, не само у овој регији, изводи се у крајње неповољном домаћем и међународном окружењу. Глобалну кризу карактеришу опадајући потенцијали раста, док су фактори оперативне кризе на оперативном нивоу високи торшкови, недостатак инпута, угрожена ликвидност, високе камате, итд. Све је то довело до тога да се трансформација предузећа у туризму намеће као нужност. Економске промене захтевају прилагођавање домаћих предузећа променама којима су изложене.

Аутор је такође детаљно анализирао и питања и проблеме својинске трансформације у туристичкој привреди регије, као и процес реструктурирања предузећа са аспекта импликација на величину, власничку и финансијску структуру предузећа. Овај део рада завршава се анализом неопходних мера које би убрзале и унапредиле транзиционе процесе на нивоу региона а и шире.

Четврта глава рада односи се на *Стратегију развоја туризма Златиборског региона*. Кандидаткиња у овом поглављу, анализирајући Стратегију развоја туризма Србије, најпре дефинише појам туристичког кластера, и место Златиборског региона у кластеру Југозападна Србија. Постоје велике разлике у привредном развоју, и друштвено-економским карактеристикама од једне регије до друге, у оквиру једног кластера. Ако издвојено посматрамо само Златиборски регион, а ослањајући се на SWOT анализу, чињеница је да ова област располаже низом предности које су у складу са савременим трендовима у туризму. Са преко милион ноћења годишње, Златиборски регион је најпопуларнија туристичка дестинација Србије. Број посетилаца Златиборског региона константно се повећава, од 2003. до 2008. године, да би 2009. године дошло до смањења укупног броја туриста, како домаћих, који чине већину посетилаца, тако и страних. Током 2010. забележен је пораст броја домаћих туриста, а осетан је и пораст страних. Упечатљива и доминантна, очувана природна средина, прожета културно историјским вредностима, је значајан потенцијал за развој туризма. Ако овоме додамо и друге резидуалне факторе, о Златиборском региону можемо причати као о лидеру туризма у овом кластеру. Разноврсност понуде је нешто што може задовољити широк спектар туристичке тражње, посебно ако се узме у обзир спој бања, планина, река и језера и изграђених туристичких вредности на једном релативно малом простору. Савремени смештајни капацитети и добра инфраструктурна опремљеност у оквиру саме регије, погодују развоју све траженијег здравственог, а посебно spa & wellness туризма, који се у вансезонском делу допуњује пословним и конгресним туризмом.

Стратегијским прилагођавањем целокупне привреде регије Златиборског региона, па тиме и туристичке привреде као њеног интегралног дела, тржишним променама, односно захтевима из окружења, могу се дефинисати перспективе развоја туризма регије.

Кандидаткиња оцењује да то изискује низ стратешких, тактичких и оперативних мера, не само са аспекта запослених у туризму, већ и са аспекта националне туристичке политике. Поред тога, има се у виду да је туристичка привреда регије део укупног туризма Србије и глобализованог светског туризма. Према проценама WTO раст међународног туристичког промета и потрошње најављује се и у прве две декаде 21. века. Таква предвиђања првенствено су засновама на дугорочним оценама укупних привредних кретања и оних њиховик индикатора од којих у највећој мери зависе обим и динамика туристичких путовања, тј. прихода становништва, животног стандарда, слободног времена, и нарочито од глобалних трендова светске привреде.

У односу на предвиђене и процењене глобалне трендове развоја међународног туризма и главне правце туристичких кретања, као и на растуће тражње, Србија има све потребне услове да на основу стратегијског прилагођавања своје туристичке привреде укупним тржишним променама ефикасно и ефективно развија туризам. То значи да се уз адекватна побољшања свог туристичког производа и његово максимално прилагођавање савременим тенденцијама, укључи у апсорбовање ефеката који из њих произилазе. За то су потребне и неке друге претпоставке, као нпр. стратегијско прилагођавање целокупне привреде тржишним променама, активно укључивање у глобалне процесе и међународне развојне и финансијске институције, укључивање у регионалне интеграције, развој и унапређење јавно приватног партнерства итд.

Треба међутим узети у обзир да се у протекле две године стање у светској привреди драстично променило услед избијања светске финансијске кризе, и да је у развијеним и неразвијеним дошло до дугорочног пада економске активности, и да многе раније оптимистичке пројекције више не важе. Те тенденције се односе и на делатност туризма и туристичких кретања у свету. Међутим, то не значи да перспективе развоја туризма ове регије не постоје. Напротив оне су изгледне, али се морају изабрати и применити одговарајуће стратегије прилагођавања, раста и развоја, у складу са реалним потенцијалним могућностима. Стога су приоритетни циљеви перспективног развоја туризма ове регије савладавање интерних и екстерних развојних ограничења, побољшање нивоа конкурентности туристичке понуде, и имплементација савременог менаџмента у даљем регионалном и туристичком развоју. У том циљу значајан ће бити избор стратегијских праваца и одговарајућих стратегија економског и друштвеног развоја, интернационализација пословања туристичких предузећа кроз глобализовање развоја итд. На основу таквих претпоставки, аутор је закључио да туризам регије Златиборског региона има реалну перспективу, тј. развој туризма у регији је одржив. Кандидат је у том смислу предложио и низ практичних корака, активности и мера, које треба да се у регији предузму како би оптимистички закључци о перспективи развоја туризма били реални и остварљиви, а у склопу којих јавно приватно партнерство има посебан значај.

Избором и имплементацијом успешних пословних стратегија, предузећа требају да максимизирају своје конкурентске предности и минимизирају слабости како би интеракција са окружењем омогућила постизање дугорочних развојних циљева. С обзиром на комплексност и променљивост окружења, туристичка и угоститељска предузећа у овој регији требају користити стратегију развоја као инструмент усаглашавања предузећа и њихове делатности са растућим захтевима туриста, одређујући она подручја организоване активности и онај скуп туристичких услуга који ће обезбедити и учврстити конкурентски положај предузећа на тржишту. У том циљу аутор је сачинио SWOT анализу Златиборског региона изведену по следећим подручјима: 1. ресурси, атракције, природне вредности, 2. инфраструктура, 3. туристичко пословање, 4. организација и управљање туризмом путем које је утврдио потенцијалне унутрашње снаге и слабости, могућности и претње.

На крају овог дела рада кандидаткиња истиче посебан значај концепта одрживог туризма као дела шире стратегије заштите и очувања природних ресурса и концепта одрживог развоја. Да даљи развој не би био стихијски и неодржив, неопходно је у примени стратегије одрживог туризма изградити ефикасан систем управљања туристичким ресурсима, са посебним акцентом на могућност остваривања јавно приватног партнерства. Аутор наглашава значај очување и заштита природе у свим сегментима туристичког развоја, што је претпоставка одрживог развоја туризма Златиборског региона.

Пета глава рада је *Развој јавно приватног партнерства на туристичкој дестинацији Златиборски регион*. У оквиру овог поглавља кандидат на основу увида у опсежну домаћу и инострану литературу закључује да у условима савременог туристичког развоја, без сарадње и јаким партнерских односа јавног и приватног сектора у туризму, тешко је, готово немогуће, постићи видан напредак у формирању туристичког производа. Основни мотив за развој јавно приватног партнерства произилази из фактичког стања, које показује да јавни сектор има ограничене финансијске могућности да улаже у одређене пројекте, а приватни, са друге стране, нема интереса да самостално улаже из разлога недовољног повраћаја уложених средстава. Ова чињеница упућује оба сектора на нужну сарадњу – партнерство.

Сарадња приватног и јавног сектора у туризму данас се највише развија на пољу маркетинга и промоције, али многи примери указују како је сарадња могућа и на другим пољима: на инфраструктурним пројектима, нарочито на пројектима развоја производа, образовању, финансирању и улагању у развој туризма, и другим подручјима.

Основни разлози за партнерство у туризму Златиборског региона су користи које од удружених интереса и циљева имају сви – држава, приватни сектор и „трећи сектор“ (цивилно друштво) и то, било да се ради о креирању нових производа и услуга, или да би се постигао виши ниво ефикасности, или пак, виши ниво кредитног рејтинга. Партнерство се спроводи да би се освојила нова тржишта путем развоја туристичких производа, туристичко информативно-пропагандне делатности, истраживања и увођења нових технологија, развоја људских ресурса, инфраструктуре, инвестиција и других области сарадње.

Развој и избор облика јавно приватног партнерства условљени су законским прописима државе. Како би се партнерство јавног и приватног сектора применило у целости, или како би се применио неки други сложенији облик, потребно је извршити прилагођавање одговарајућих законских прописа. У том контексту кандидат је посебну пажњу посветио анализи правног и пословног оквира јавно приватног партнерства, најпре на нивоу Европске уније, разматрајући класификацију и систематизацију регулатива којима се овај модел сарадње дефинише. Посебно је значајан критички осврт кандидаткиње на спољне факторе који утичу на примену поменутих докумената, као и анализа учешћа модела јавно приватног партнерства и начина његовог правног регулисања у појединим државама.

Чињеница да је Закон о јавно приватном партнерству и концесијама у Србији донешен у новембру 2011. године определила је аутора да у делу који се односи на правни оквир јавно приватног партнерства код нас, већи део анализе базира на досадашњим законским и подзаконским актима који су посредно регулисали питање јавно приватног партнерства. У том контексту аутор критички посматра досадашње примере међусекторске сарадње, њихове предности и мане, као и неопходност доношења јединственог правног акта у овом

домену. Подстицање партнерства сматра се једним од важних елемената привредног развоја, ако се узме да је једна од водећих предности тог модела привредне сарадње ослобађање државних средстава за улагање у друге области, што је неопходно за одржавање буџетске равнотеже у времену кризе, и што позитивно утиче на стање у секторима од општег интереса.

Кандидат износи да је на локалном нивоу у Србији јавно приватно партнерство успостављено у неколико општина (Београд, Жагубица, Смедеревска Паланка, Нови Бечеј, Ковачица), искључиво у управљању комуналним отпадом, и то ради пружања услуга, реконструкције и изградњу објеката. У Јагодини и Лесковцу су са приватним предузећима уговорене градња и управљање санитарном депонијом. Постоји још много простора за сарадњу, како у домену саобраћаја, водоснабдевања и канализације, сакупљању и одлагању отпада, градског саобраћаја, тако и у изградњу болница и школа, наравно и у туризму. Потенцијална партнерства довела би до повећања броја радних места и прихода домаћинстава, смањење сиромаштва и побољшање квалитета живота, што је од посебног значаја у веома задуженим замљама каква је Србија.

Иако новоизгласани Закон о јавно приватном партнерству и концесијама има у виду пре свега јавну инфраструктуру и јавна добра од општег интереса, он је изузетно, скоро идеалан, за јавно приватна партнерства у делатностима у туризму. Последње деценија прошлог века и прве деценије новог миленијума донеле су у туристичком менаџменту дестинације доста новог. Као никада пре тога различити субјекти на туристичкој дестинацији упућени су једни на друге, на дијалог, сарадњу, и на стварање различитих партнерстава. Њихови потенцијали мере се и перформансама и способности ма да се успешно договарају о планском развоју туризма на дестинацији, имајући пред собом јединствен циљ- да тржишту обезбеде и на њега пласирају висококвалитетан и по жељи туриста интегрисан туристички производ. Формално и неформално то је остварљиво преко јавно приватних и других облика партнерстава.

Кандидаткиња на основу шире анализе потенцијала и стратешких планова везаних за делатност туризма на простору Златиборског региона издваја неколико пословних области где је модел јавног приватног партнерства делом примењен, или има простора за његову примену као најрационалније решење у циљу одрживог развоја дестинације. У овом делу рада анализирани области су:

- Развој инфраструктуре и туристичког производа;

Аутор је пошао од чињенице да туристичка инфраструктура има кључну улогу у стављању природног фактора у функцији туризма, односно, да је она нужан услов формирања туристичког производа, а да од испуњавања стандарда зависи задовољење потреба туриста, односно коначна афирмација на тржишту. Партнерство јавног и приватног сектора у појединим регијама света довело је до значајних резултата и видљивог развоја инфраструктуре, те је данас приметно повећање броја земаља које користе овај модел, нарочито када је реч о финансирању путне инфраструктуре. На овај начин расте могућност инвестирања, штеди се време, користе се разни извори финансирања, ризик се дели итд. Аутор посебно наглашава да за земље у развоју пројекти инфраструктуре значе предуслов развоја, и у последњих двадесет година уложен је велики напор у процес реструктурирања и приватизације инфраструктуре. Услед неразвијености финансијског сектора, нестручног кадра и ризика некомерцијалне природе, земље у развоју средства и знања проналазе у приватним партнерима у иностранству, те путем приватно јавних партнерстава остварују пројекте инфраструктуре. Судећи по инвестицијама, како оним оствареним, тако и планираним, на простору Златиборског региона, када је реч о инфраструктури акценат се ставља на реконструкцију и модернизацију смештајних капацитета. Аутор даје преглед остварених и планираних

инфраструктурних пројеката на простору регије, наглашавајући да на територији целог региона у циљу афирмације туризма предстоји читав низ инфраструктурних подухвата који би били у функцији планираног развоја туристичких производа. У склопу саме анализе аутор наглашава значај јавно приватног партнерства, као могуће решење у циљу реализације планираних пројеката.

- Инвестиције и извори финансирања

Досадашња искуства показују да јавни сектор, све више, као покретача развоја туристичке дестинације види приватни сектор, а себе види као посредника или стимулатора инвестиција приватног сектора. То је углавном последица чињенице да локалне јавне установе данас имају два проблема: један је релативно оскудан извор финансирања, а други стални раст локалних потреба. Силина развоја и раста потреба захтевала је и одговарајућа решења која је наметало стање у пракси. На такве захтеве већ дуже време одговара се развојем модела удруживања јавног и приватног сектора за потребе развоја регионалне и локалне капиталне инфраструктуре, која представља темељ развоја туристичке дестинације. У склопу метода оправданости улагања у туризам, у свету, па и код нас, се користи cost-benefit анализа, којој аутор у овом делу рада даје посебан значај. Када је реч о инвестиционој политици Златиборског региона, нагласак се ставља на инвестиције у подизању конкурентности и иновативне процесе, тако што се инвестиције даље разврставају као инвестиције у: атракције, инфраструктуру, смештај и услуге. Посебно су важне инвестиције у подизање квалитета смештаја, при чему се као главни инвеститор у предложеним свеобухватним улагањима јавља приватни сектор. Свакако да не треба занемарити ни улогу јавног сектора, посебно када је реч о пројектима везаним за развој инфраструктуре. За сада, инвестирања путем сарадње јавног и приватног сектора не постоје, изузев у пар примера, у којима је овај модел сарадње на нивоу преговора. Аутор изражава наду да ће кроз будуће развојне планове дестинације овај модел наћи своје значајније место узевши у обзир неведене позитивне примере у свету.

- Област маркетинга и промоције

Према истраживању WTO главна област за јавно приватну сарадњу у туризму јесу маркетинг и промоција. Маркетинг, посебно на међународним тржишту, је веома скуп и партнерство пружа могућност да се обједине ограничена средства. Анализирајући ову област на нивоу регије, аутор дефинише низ недостатака који су последица неразвијене функције истраживања и развоја, недостатак сарадње са осталим заинтересованим странама и комплементарним делатностима и недовољних финансијских средстава. Маркетиншке активности треба усмерити на диференцирани туристички производ Златиборског региона, туристичке дестинације, што значи да туристички производ треба дефинисати као просторно и временски повезан скуп производа и услуга, који заједно чине јединство различитости и носе обележја и специфичности сваког појединачног ужег локалитета, и морају имати константан квалитет.

- Образовање и стручна обука

Колико је важан фактор људских ресурса у туризму, говоре подаци WTO, према којима се зна да на делатност туризма и путовања отпада око 234 милиона радних места, или 8,7% свих радних места у свету. Познато је да људски ресурси имају највећи значај у туризму, више него у било којој другој привредној области.

Добро обучена радна снага је предуслов пружања квалитетних услуга у туризму, што образовање и стручну обуку чини критичним фактором конкурентности на домаћем и међународном тржишту. Анализирајући ову проблематику на нивоу региона аутор као главне недостатке у образовној структури кадра на овом простору наводи: непостојање довољне сарадње између приватног и јавног сектора, недостатак промоције занимања, неповољан имиџ професије као последица устаљених неформалних правила и вредносних система, недостатак институција за перманентно образовање одраслих и друго. Када је партнерство јавног и приватног сектора у питању у области образовања и људских ресурса, аутор истиче да нагласак треба ставити на: постављање стандарда услуга и

квалитета, обезбеђивање програма усавршавања знања и образовања, и унапређивање продуктивности и иновативности.

- Заштита животне средине

Савремени трендови у туризму намећу неке нове вредности, темељене пре свега на одрживом развоју туризма, чија је основа здрава и очувана природна средина. Заштита и унапређење околине основни је задатак екоменаџмента туристичке дестинације у оквиру зелених стратегија, а у циљу постизања економских, еколошких и социјалних циљева. Аутор анализирајући ову област у средишту партнерских односа наводи концепт који истиче коришћење технологија које нису штетне за околину, као и усклађивање акција уз уважавање глобализацијских процеса заштите и штедне воде за пиће, збрињавање отпадних вода (канализација, пречишћивачи, контрола квалитета воде, итд), заштита ваздуха (издвни гасови, грејање, хлађење, подстицање коришћења јавног превоза), акције смањења и одвајања отпада (амбалажа, рециклажа, едукација), стимулисање коришћења производа локалне производње (здрава храна, агротуризам) и друго. Аутор такође наводи позитивне примере заштите животне средине финансиране од стране, јавног и приватног сектора, наглашавајући неопходност њиховог удруживања у контексту одрживог развоја туризма.

У оквиру ове главе кандидат је, полазећи од претпоставке да је историја јавно приватног партнерства у Србији веома кратка, а у циљу сагледавања тренутног броја пројеката заснованих на јавно приватном партнерству на нивоу Златиборског региона, спровео истраживање засновано на анкетном испитивању разнородних структура привредног и туристичког развоја региона. Анализа упитника упућује на закључак да на нивоу Златиборског региона, постоји позитивно мишљење о моделу сарадње заснованом на партнерском односу јавног и приватног сектора. Општи став је да простора за сарадњу има много, у широком спектру делатности од инфраструктуре и инвестиција, преко развоја комуналних делатности, образовања и културних вредности, па до заштите животне средине и побољшања безбедности и сигурности. Јасно дефинисан правни и пословни оквир требају бити полазна основа за остваривање партнерстава, на коју се надовезује сложени процес његове имплементације и упознавања што већег броја представника јавног и приватног сектора са његовим одредбама, предностима и могућностима.

Свака од поменутих области сарадње на нивоу дестинације Златиборски региона пружа велике могућности и оставља простор да у будућности, са остварењем неких правних и регулаторних концепата, модел јавно - приватног партнерства буде заступљен као можда најбоље решење наведених проблема. У том контексту аутор наводи и анализира читав низ корака у циљу унапређења и промоције партнерства.

Коначно, аутор целокупном анализом партнерства на нивоу Златиборског региона указује на чињеницу да се локална власт налази тек у почетном стадијуму процеса успостављања јавно приватног партнерства. Доношење правног и пословног оквира партнерства представља полазну основу ка будућој сарадњи ако се узме да недостаје целовито искуство у финансирању, структурирању и реализацији пројеката. Стога им је неопходна непосредна подршка ако се жели да оне предузму све оне задатке везане за тражњу потенцијалних партнера, преговарање и припрему уговора, и одржавање сваког партнерског односа.

У делу *Закључна разматрања* аутор је констатовао да туризам може бити утицајан фактор регионалног развоја и значајан чинилац економске структуре Златиборског региона. Сагледавањем токова и фактора туризма и туристичке тражње и понуде, као и глобалних тенденција и појава које иницирају промене у понашању субјеката на туристичком

тржишту, а у склопу укупног система друштвено економских односа и транзицијских токова, и прилагођавајући се тим условима, туризам ће све више постајати значајан чинилац економског развоја регије и значајан фактор њене економске структуре.

Такође аутор наглашава чињеницу да савремени туристички трендови намећу потребу за великим инвестицијама са развијеном инфраструктуром, образованим и оспособљеним кадром, а све у контексту одрживог туризма и еколошки заштићене дестинације.

Управо у оваквим условима партнерство има свој пун значај и оправданост. Аутор наводи разнолике правце, потенцијалне, могуће и неопходне сарадње, у сваком од проучаваних домена. У том контексту предлаже низ активности које могу унапредити туризам регије, а оствариве су кроз модел јавно-приватног партнерства. Тако се предлаже да за планску промоцију туризма Златиборског региона неопходно је формирање дестинациске менаџмент организације. Такође, усклађивање школског курикулума са потребама на тржишту оствариво је уз непрестану сарадњу приватног сектора и државних образовних институција на нивоу региона. Исто тако, неопходна је партиципација приватног сектора у финансирању, изградњи, менаџменту, власништву итд. читавог низа инфраструктурних подухвата који би били у функцији планираног развоја туристичког производа. У средишту партнерских односа у домену очувања и заштите животне средине је и концепт који истиче коришћење технологија које нису штетне по околину, и усклађивање акција уз уважавање глобализациских процеса заштите и очувања природе, итд.

Аутор закључује да су развој и размена искуства, идеја и капитала између јавног и приватног сектора предуслов развоја привреде и туризма Златиборског региона, и остваривања конкурентске предности туристичке дестинације Златиборски регион. Стога је први конкретни задатак носилаца одлучивања када је у питању развој туризма у регији стратешко планирање и управљање путем сарадње јавног и приватног сектора, уз доследно спровођење Закона о јавно-приватном партнерству који даје правни оквир јавно приватној сарадњи. Аутор даље наводи да ће облици, мотиви и актери јавно-приватног партнерства у великој мери утицати на правац и смер туристичког развоја Златиборске области, уз нагласак на континуирано праћење и истраживање развоја јавно-приватног партнерства у Златиборском региону, као и мерење ефеката јавно-приватног партнерства на развој туризма, и привреде у целини.

На основу анализе свих шест поглавља рада може се закључити да су резултати истраживања приказани јасно, прегледно и исцрпно, према претходно дефинисаним циљевима, и пропраћени су адекватном аргументацијом. Закључци, ставови и оцене се заснивају на теоријским добро утемељеним основама и аналитички су образложени, што рад чини квалитетном научном студијом о истраживаном проблему.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Ratković, K., Blagojević, S.: Characteristics of modern organization of tourism and tourism policy in Republic of Serbia, 3rd International Conference „Science and higher education in function of sustainable development“ SED 2010, High Business Technical Development, Užice 2011, pp. 8-10–8-18, (M33).

The current system of tourism organization in the Republic of Serbia is presented in the work. It consists of tourist companies, sector organization and state authorities. The aim of the work is to uphold the activities to create an efficient modern concept of economic and tourism

development, the sustainable management of tourist, spatial, and cultural resources.

2. Ratković, K., Blagojević, S.: Characteristics of modern organization of tourism and tourism policy in Republic of Serbia, 3rd International Conference „Science and higher education in function of sustainable development“ SED 2010 abstract proceedings, High Business Technical Development, Užice 2011, pp. 86, (M33).
3. Ratković, K., Blagojević, S.: Značaj i karakteristike savremene organizacije turizma u Republici Srbiji, 3rd International Conference „Science and higher education in function of sustainable development“ SED 2010, Zbornik radova sa Okruglog stola: “Integrirani menadžment sistem turističke destinacije“ Visoka poslovno-tehnička škola strukovnih studija Užice i Turistička organizacija regije Zapadna Srbija, Užice 2011, pp. 5-18, (M33).

У раду је дескриптивном и аналитичко-синтетичком методом направљен осврт на актуелну организацију туризма у Републици Србији. Циљ рада је да се подстакну активности у циљу креирања ефикасног и савременог концепта економског и туристичког развоја, уз одрживо управљање туристичким, природним, и културним ресурсима.

4. Ratkovic, K.: Public private partnership and tourism, 4rd International Conference „Science and higher education in function of sustainable development“ SED 2011, High Business Technical Development, Užice 2011, pp. 5-82 – 5-87, (M33).

In this work potential areas of cooperation between public and private sectors in tourism were firstly analyzed. The starting point was the fact that in conditions of contemporary tourism development without strong cooperation and partnership in tourism, it is difficult, almost impossible to make progress. The importance and characteristics of legal and business framework of partnership in the countries of European Union and in our country were defined in the second section of the work.

5. Ratkovic, K.: Public private partnership and tourism, 4rd International Conference „Science and higher education in function of sustainable development“ SED 2011 abstract proceedings, High Business Technical Development, Užice, 2011., pp. 70, (M33).
6. Ратковић, К.: Златиборски регион – савремено стање туристичке дестинације, Гласник СГД, Београд, на рецензији, 2012., (M51).

У раду је анализиран ниво развијености туристичке привреде Златиборског региона путем анализе савремених услова за развој (саобраћајна повезаност, смештајни капацитети, организациони фактори, и др.) и динамике, структуре и обима промета туриста. Указивање на потенцијалне предности и недостатке туризма региона има за циљ утврђивање реалне слике туризма данас, као и допринос приликом планирања ове делатности у неким будућим стратегијама туризма.

7. Ратковић, К.: Перспективе међусекторског партнерства у туризму Златиборског региона, Гласник СГД, Београд, на рецензији, 2012., (M51).

У раду се указује да је примена међусекторске сарадње у циљу развоја туристичког сектора у свету одавно прихваћена пракса, а на простору Златиборског региона она је могућа у домену развоја инфраструктуре, инвестиција, маркетинга и промоције дестинације, унапређењу кадра, и заштити и очувању животне средине

8. Ратковић, К.: Кључни недостаци конкурентности Златиборског региона као туристичке дестинације, рад прихваћен за објављивање у Зборнику радова са 5rd International Conference „Science and higher education in function of sustainable development“ SED 2012, Užice 2012., (M33).

Основни циљ рада је да укаже на недостатке Златиборског региона као туристичке дестинације, које су утицале на његову конкурентност у односу на окружење, и

пројектовале се кроз пад промета како домаћих тако и страних туриста у периоду после 2008. године.

9. Ратковић, К., Благојевић, С.: Партнерство јавног приватног сектора у развоју туризма, Зборник апстраката са Међународног научног стручног скупа „Савремене тенденције у туризму и хотелијерству, и гастрономији“, ПМФ, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад 2007., (М63).

У раду је указано на неопходност међусекторске сарадње када је савремени развој туризма у питању, те су у том циљу анализирани најчешћи модели сарадње јавног и приватног сектора у циљу развоја туристичке дестинације.

10. Благојевић, К.: Врсте туризма на Тари, зборник радова - Туристичка валоризација планине Тара, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, у сарадњи са спортско туристички центар „Бајина Башта“, Београд, 2006, стране 391 до 397.

Рад представља приказ развијених и потенцијалних врста туризма на простору планине Тара, са посебним освртом на модел одрживог туризма полазећи од чињенице да је највећи део планине заштићен као Национални парк, па је услед тога развој туризма на овом подручју делимично ограничен.

11. Ратковић, К., Благојевић, С.: Туризам као систем, и његове везе са окружењем, Зборник радова Департмана за географију, туризам и хотелијерство бр. 39, ПМФ, Нови Сад 2011., стране 163 до 170, (М53).

У раду је анализиран значај теорије система за економику туризма, и неопходност примене методологије теорије система у дефинисању и изучавању туризма као сложене друштвено економске појаве и економског процеса.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Спроведеним истраживањем аутор је извршио анализу примене модела јавно приватног партнерства у туризму Златиборског региона. У том смислу истражени су услови и претпоставке развоја партнерства, и његов утицај на привредни развој и економску структуру регије. У посебним поглављима аутор се континуирано бави питањима савременог туризма, и констатовао је да се савремени туризам након фазе спонтаног развоја и етапе масовног туризма, данас развија на принципима одрживог развоја, и конкретно одрживог туризма. То имплицира и потребу адекватног стратегијског прилагођавања конкретне туристичке дестинације како би дестинација обезбедила свој опстанак и развој на турбулентном туристичком тржишту. Такође, аутор је истражио достигнути степен развоја туризма у квантитативном и квалитативним смислу, и утврдио да се постигнутим резултатима не може бити сасвим задовољан, јер су развојне могућности на бази туристичких потенцијала регије знатно веће. У посебним поглављима анализирани су директни и индиректни ефекти развоја туризма и предложени стратешки правци развоја у новим друштвено економским условима развоја. Темељни услов остваривања економских услова туризма у регији и његовог утицаја на постојећу економску структуру јесте примена одговарајућих стратегија трансформације туристичке привреде у процесима глобализације тржишта и технологије и интернационализације пословања. У том смислу, стратешко планирање и управљање путем сарадње јавног и приватног сектора има посебан значај. Све више постаје јасно да једносекторски приступ друштвеном развоју више није довољан. Сиromaштво, неравномеран развој и угрожавање животне средине толико су велики проблеми да ниједан сектор није у стању сам да их реши – нема довољно капацитета, ресурса и коначно не може сам да сноси одговорност. С друге стране, сазрева свест да сви морају бити друштвено одговорни, а партнерство може

бити један од начина на који пословни сектор може показати своју одговорност према заједници у којој послује. Постојећа регулаторна, правна и политичка околина представљају неопходну основу за одрживо укључивање приватног сектора. У том смислу од непроцењиве важности за развој и подстицање партнерства на разматраном простору је доследно спровођење интенција Закона о јавно приватном партнерству којим се дефинишу и међусобно регулишу односи и улоге јавног и приватног сектора. Анализирајући тренутну заступљеност модела партнерства у туризму региона и његове перспективе, аутор наводи да ће од облика, мотива и актера јавно-приватног партнерства у великој мери зависити правац и смер туристичког развоја Златиборског региона. Такође, аутор је закључио да треба наставити континуирано праћење и истраживање развоја јавно приватног партнерства у Златиборском региону, као и мерење ефеката јавно приватног партнерства на развој туризма, и привреде региона у целини.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Предузете истраживачке радње и коришћене научне методе рада, и на основу тога приказани резултати, пружају адекватну слику о стању туризма у Златиборском региону и утицају и значају јавно приватног партнерства на његов развој. Резултати истраживања исказани су према постављеним циљевима и задацима истраживања и приказани су јасно и прегледно и илустровани већем броја графикана, шема и слика, уз одговарајућа опсежна тумачења у тексту. Кандидаткиња је резултате истраживања тумачила јасно и прецизно вршећи добру компарацију са туристичким и развојним токовима међународног туризма и на нивоу Републике Србије. Коришћени извори и литература су одговарајући за истраживану тему и везани су за проблематику туристичког, економског и регионалног развоја и економику јавно-приватног партнерства.

На основу начина приказивања и тумачења феномена јавно-приватног партнерства као модела развоја, затим чинилаца развоја туристичке дестинације, показатеља развоја, мерења директних и индиректних ефеката, стратегијских основа развоја и приступа туристичкој валоризацији и истраживању перспектива развоја, може се констатовати да рад садржи оригиналне научне резултате који одговарају захтевима и критеријумима докторске дисертације.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Докторска дисертација мр Кристине Ратковић написана је у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Дисертација садржи све битне елементе који представљају оригинални научни допринос у области истраживања јавно приватног партнерства у туризму Златиборског региона.

3. Резултати истраживања мр Кристине Ратковић представљају прва опсежна истраживања јавно приватног партнерства у туризму Златиборског региона и сагледавања међусекторских односа у развоју туризма ове туристичке дестинације. Истраживањем је уврђено да интегрисан приступ подржан одговарајућом политиком регионалног економског и туристичког развоја, и уз избор концепта јавно приватног партнерства, представља услов и перспективу одрживог развоја туризма и комплементарних делатности Златиборског региона. Из свега закључујемо да докторска дисертација мр Кристине Ратковић представља оригиналан допринос развоју научне мисли о могућностима развоја туризма Златиборског региона применом модела јавно приватног партнерства у том циљу.

4. Недостаци дисертације који би могли имати утицај на резултате истраживања нису уочени.

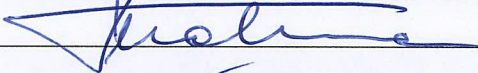
X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

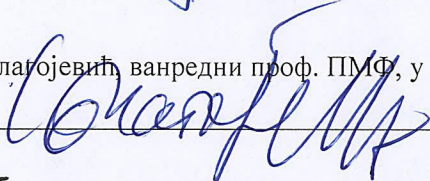
На основу укупног сагледавања докторске дисертације кандидата мр Кристине Ратковић, под насловом „ЈАВНО-ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО У ТУРИЗМУ ЗЛАТИБОРСКОГ РЕГИОНА“, комисија позитивно оцењује ову дисертацију и предлаже Научно – наставном већу Природно математичког факултета Универзитета у Новом Саду да прихвати позитивну оцену и одобри кандидату да докторску дисертацију под овим насловом јавно брани.

Чланови комисије:

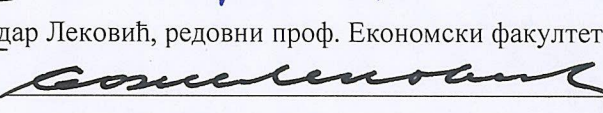
др Јован Плавша, редовни проф. ПМФ, у Новом Саду, председник

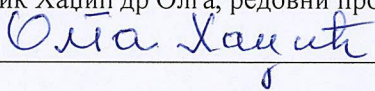
др Слободан Благојевић, ванредни проф. ПМФ, у пензији, У Новом Саду, ментор

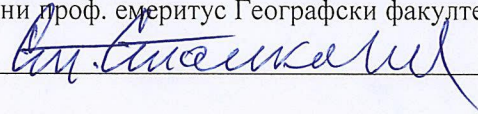
др Божидар Лековић, редовни проф. Економски факултет у Суботици, члан

академик Хацић др Олга, редовни проф. ПМФ, у Новом Саду, члан

др Стеван Станковић, редовни проф. емеритус Географски факултет, у Београду, члан

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.